

Kopecká, Tereza

[Ireinová, Martina; Voženílek, Vít; Pospíšil, Marek; Koníček, Jakub;
Vondráková, Alena. Atlas nářečí českého jazyka: krácení vokálů]

Linguistica Brunensia. 2022, vol. 70, iss. 1, pp. 110-111

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2022-1-12>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145241>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Martina Ireinová – Vít Voženílek – Marek Pospíšil – Jakub Koníček – Alena Vondráková:

Atlas nářečí českého jazyka: krácení vokálů.

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2020. 56 s.

ISBN 978-80-244-5846-5

Ve spolupráci brněnského dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., a Katedry geoinformatiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci byl v roce 2020 vydán nový jazykový atlas českých dialektů. Publikace navazuje na monumentální *Český jazykový atlas (ČJA)*,¹ využívá jako svůj základ jeho vybrané mapy a prezentuje zjištěnou jazykovou skutečnost novými metodami.

Atlas je jedním z výstupů společného projektu výše uvedených pracovišť *Nářečí českého jazyka interaktivně. Dokumentace a zpřístupnění mizejícího jazykového dědictví jako nedílné součásti regionálních identit*. Cílem projektu je mapová a multimediální prezentace některých nářečních jevů a také vytvoření veřejně dostupných nástrojů pro práci s nářečními daty.

Představovaná publikace sestává z několika částí. V úvodu je způsobem přístupným i pro laickou veřejnost osvětlena problematika dialektů, dialektologie a jazykovězeměpisné metody. Zároveň je zde představen *Český jazykový atlas* a také aktuální vize a projekty současné české dialektologie. Následuje kapitola, která čtenáři ozřejmí, jakým způsobem atlas číst a jak s ním pracovat.

Poté navazují dva oddíly s mapami, které jsou jádrem publikace. První oddíl *Prostorové rozmístění hláskových variant* je složen z šestnácti map převzatých z pátého dílu ČJA, zpracovaných novým způsobem. Na patnácti je mapována jazyková situace týkající se vybraných substantiv, na jedné situace týkající se vybraného slovesa. Mapy tvoří dvoustrany sestávající z analytické mapy a mapy výzkumných lokalit.

Na analytických mapách jsou jednotlivé areály vyznačující se odlišným hláskovým složením zkoumaných slov vymezeny pomocí barev ve spojení s izoglosami a nápisy. V některých mapách lze objevit i areály šrafované, jimiž autoři atlasu zachycují hláskovou situaci v jiném pádě než nominativu. Ke každé mapě je připojeno stručné objasnění mapované situace (hláskové varianty, jejich původ a územní rozšíření, procentuální rozšíření), dále legenda, měřítko a menší mapka nářečního rozruznění českého jazyka. K vybraným mapám jsou připojeny i další zmenšené mapky různého druhu. Jedná se o původní mapy z ČJA, mapu nominativu (tedy zmenšenou ústřední mapu bez šrafovaných oblastí znázorňujících situaci v jiném pádě než nominativu) a mapu doplňujícího pádu (tedy mapu znázorňující hláskovou situaci pouze v jiném pádě než nominativu). U některých map lze nalézt též dendrogram vyzkoumaných variant ve vybraných lokalitách, které byly zvoleny tak, aby reprezentovaly podskupiny nebo typy nářečí českého jazyka.

1 *Český jazykový atlas* [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/>.

Mapy výzkumných lokalit, které tvoří s výše popsanými analytickými mapami dvoustrany, zachycují umístění výzkumných lokalit pomocí číselných kódů. Jejich seznam (venkovských i městských) je ke každé mapě připojen. Zahrnut je též přehled pravidelných regionálních obměn, jimž mapované slovo v jednotlivých areálech podléhá.

Druhý oddíl atlasu *Typy a regiony* sestává ze dvou syntetických map, pro něž bylo podkladem dvanáct map vybraných z předchozího oddílu. V těchto dvanácti mapách byly pomocí dvou barev odlišeny oblasti s dlouhými vokály a oblasti s krátkými vokály. Následně proběhla jejich syntéza, jejímž výsledkem je mapa *Typy krácení vokálů* založená na typologii čítající šest typů oblastí: typ převážně dlouhých vokálů (11% sledovaného území), typ spíše dlouhých vokálů (34% sledovaného území), typ rovnoměrného podílu krátkých a dlouhých vokálů (9% sledovaného území), typ spíše krátkých vokálů (14% sledovaného území), typ převážně krátkých vokálů (4% sledovaného území), typ pouze krátkých vokálů (4% sledovaného území).

Stejnou metodou vznikla také druhá mapa nazvaná *Regiony krácení vokálů*, na níž je na základě syntézy dvanácti map vymezeno třináct regionů krácení vokálů (šest českých, dva českomoravské, čtyři moravské a jeden slezský).

Nový jazykový atlas českých dialektů, který byl vytvořen na základě vybraných map *Českého jazykového atlasu*, dokazuje, že zpracování již mapované jazykové skutečnosti jiným způsobem přináší mnohem více než jen inovativní grafické ztvárnění. Aplikováním různých kartografických metod mohou být vyjeveny nové poznatky o nářečích českého jazyka, které budou přínosem pro současnou českou dialektologii. Mapy tohoto typu navíc mohou zájemcům o nářečí představit jazykovou situaci velmi přehledným způsobem, přičemž své využití naleznou jistě i ve výuce.

Tereza Kopecká

Department of Czech Language
Faculty of Arts, Masaryk University
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
Czech Republic
kopecka@mail.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.